

ครอบครัวในฐานะทุนของสังคมไทย

ธนากร สมหวัง
มหาวิทยาลัยศรีปทุม

มีผลงานทางวิชาการที่พูดถึงเรื่องความสำคัญของการลงทุนวัฒนธรรมอยู่สองเล่ม คือ ปาฐกถาเรื่อง “ทุนวัฒนธรรม” โดยรองศาสตราจารย์รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ (2539) และ “วัฒนธรรมคือทุน” ซึ่งเป็นผลงานที่ปรับปรุงจากงานวิจัยเรื่องแนวคิดเรื่องการลงทุนทางวัฒนธรรม ของศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2540)

ในผลงานทั้งสองเรื่อง นอกจากจะนำเสนอแนวคิดเรื่องวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นทุนที่สำคัญอย่างหนึ่งของสังคม โดยเฉพาะสังคมไทยที่มีวัฒนธรรมเป็นจุดแข็งที่สุดแล้ว ยังได้นำเสนอให้มีการลงทุนทางวัฒนธรรม การคงคุณค่าและการเป็นทุนคงคลังทางวัฒนธรรม เช่น มรดกทางวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมทางศาสนา เป็นต้น

ผู้เขียนเห็นว่า มีประเด็นหนึ่งที่ควรได้รับการเน้นในฐานะเป็นทุนทางวัฒนธรรมด้วย ก็คือ สถาบันครอบครัว เพราะเป็นชุมชนหน่วยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของสังคม ความมั่นคงและความอ่อนแอของสังคมแต่ละแห่ง ย่อมมีปัจจัยสำคัญมาจากความมั่นคงและความอ่อนแอของสถาบันครอบครัวด้วย

โดยนัยนี้ ครอบครัวจึงถือเป็นต้นทุนของสังคมที่สำคัญประเภทหนึ่ง ที่เทียบได้กับเงินซึ่งเป็นทุนในทางการคลังและเศรษฐกิจ และเป็นต้นทุนของสังคมที่การคลังและเศรษฐกิจ รวมทั้งสถาบันสังคมอื่น ๆ สามารถพึ่งพาได้ ทั้งนี้เพราะสถาบันต่าง ๆ ในสังคมมีจุดเริ่มต้นมาจากสถาบันครอบครัวทั้งสิ้น

ในทางชีววิทยา สถาบันครอบครัวทำหน้าที่ในการให้กำเนิดสมาชิกใหม่ให้กับสังคมและทำหน้าที่ในการสืบสายโลหิต

ในด้านการศึกษา การศึกษาของมนุษย์เริ่มต้นในครอบครัว โดยมีพ่อแม่เป็นครูอาจารย์คนแรกหรือบูรพาจารย์ที่คอยเลี้ยงดูสมาชิกที่เกิดใหม่ พร้อมกับสอนให้เรียนรู้โลกและชีวิต

ในด้านเศรษฐกิจ สถาบันครอบครัวทำหน้าที่ในฐานะเป็นผู้ผลิต และผู้บริโภค รวมทั้งการกระจายวัตถุประสงค์ของ และการจำหน่ายจ่ายแจกแก่สมาชิก รวมทั้งการลงทุนในทางธุรกิจก็เริ่มในครอบครัว ครอบครัวจึงเป็นพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจของชาติ

ในด้านการเมืองการปกครอง สถาบันครอบครัวเป็นหน่วยการปกครองที่เล็กที่สุดในสังคมที่มีพ่อแม่เป็นผู้ทำหน้าที่ในการปกครองดูแลสมาชิกอย่างมีกฎเกณฑ์กติกา มีการกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสมาชิกในครอบครัว ให้มีความเสมอภาค มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการตัดสินใจร่วมกัน รวมทั้งมีความเคารพในสิทธิของสมาชิกในครอบครัว

ในทางด้านสังคมและวัฒนธรรม สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหน่วยย่อยขั้นพื้นฐานที่เก่าแก่ที่สุดของสังคมทำหน้าที่ในการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ ด้วยการเลี้ยงดูอบรม กำหนดสถานภาพและหน้าที่ให้กับสมาชิก และเป็นสถาบันแรกที่ถ่ายทอดทัศนคติ ความเชื่อ ความรู้ และประสบการณ์อื่น ๆ

ครอบครัว จึงเป็นสถาบันที่มีความสำคัญมากที่สุดในสังคม ที่ทำหน้าที่เบื้องต้นแทนสถาบันของสังคมอื่น ๆ ในการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ของบุคคลตั้งแต่เกิด วิถีชีวิต ค่านิยม เจตคติ คุณธรรมจริยธรรม การเมืองการปกครอง เป็นต้น

สภาพวิกฤติการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยในปัจจุบัน เราอาจจะมองว่า เป็นวิกฤติการณ์ที่เกิดจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองหรือปัจจัยอื่น ๆ แต่แท้ที่จริงแล้ว ภาวะเหล่านี้เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นว่า ต้นทุนในสังคมคือครอบครัวเริ่มที่จะขาดทุนแล้ว เพราะครอบครัวเป็นหน่วยย่อยพื้นฐานที่รวมกันเข้าเป็นสังคมหนึ่ง ๆ เมื่อหน่วยย่อยนี้มีปัญหาหรืออ่อนแอ จึงเริ่มส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ครอบครัวเป็นหน่วยย่อยที่รวมหรือสะท้อนภาพของหน่วยรวมทั้งหมดไว้ในตัวเอง

ภาวะวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจึงมาจากภาวะวิกฤติของสถาบันครอบครัว จะเห็นได้ว่า ในสังคมไทยเอง ลักษณะของครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยาย (Extended Family) ที่ประกอบไปด้วยสมาชิกอย่างน้อยก็มีพ่อแม่ ลูก และปู่ย่าตายาย มาเป็นครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ที่มีสมาชิกในครอบครัวน้อยลง อาจจะมีสมาชิกเพียงพ่อแม่และลูก หรือมีผู้สูงอายุกับหลาน โดยที่พ่อแม่ย้ายถิ่นฐานเพื่อไปประกอบอาชีพ หรือเป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยสตรีที่เป็นหัวหน้าครอบครัวกับลูก ๆ เพราะปัญหาการหย่าร้าง

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับสถาบันครอบครัวในสังคมไทยนี้ ไม่ว่าจะมียุคปัจจัยมาจากภายในครอบครัวที่สมาชิกอาจจะไม่พร้อมและไม่ได้เตรียมพร้อมที่จะเป็นครอบครัว หรือมาจากปัจจัยภายนอกอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมก็ตาม ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อสถาบันครอบครัวทั้งสิ้น สถาบันครอบครัวจึงไม่สามารถที่จะทำหน้าที่ของสถาบันครอบครัวได้อย่างเดิมอีกแล้ว แม้หน้าที่ในการสร้างสมาชิกใหม่กับสังคม (Reproduction) ที่เคยเชื่อกันว่า ไม่มีสถาบันใดจะทำหน้าที่ได้ แต่บัดนี้ ก็เป็นที่ปรากฏแล้วว่า วิทยาการสมัยใหม่สามารถที่จะทำหน้าที่นี้ได้โดยไม่ต้องอาศัยสถาบันครอบครัวอีกต่อไป ไม่ว่าจะเป็นการใช้เทคนิคการผสมเทียมหรือการโคลนนิ่ง (Cloning)

นอกจากนี้แล้ว เรายังมีสถาบันสมัยใหม่ที่สามารถมาทำหน้าที่แทนสถาบันครอบครัวได้ ตั้งแต่สถาบันรับเลี้ยงเด็ก สถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลจนกระทั่งถึงระดับมหาวิทยาลัย สถาบันดูแลคนชรา ฯลฯ การมีสถาบันเหล่านี้ขึ้นมาสอดคล้องแทนสถาบันครอบครัว จึงเท่ากับเป็นการขาดทุนในทางสังคม เพราะสังคมไม่สามารถที่จะคงทุนคงคลังคือสถาบันครอบครัวนี้ไว้ได้ จึงไปลงทุนสร้างสถาบันใหม่ขึ้นมาทดแทน

ในเมื่อครอบครัวคือทุนชนิดหนึ่งในสังคมแล้ว ครอบครัวก็จะมีผลผลิตในทางสังคม ที่มีใช้การแสวงหากำไรดังการลงทุนชนิดอื่น ๆ คือ การสร้างทรัพยากรที่มีคุณภาพให้แก่สังคม การเสริมสร้างสถาบันอื่น ๆ ในสังคมให้มีความเข้มแข็ง การสร้างภูมิคุ้มกันภัยให้กับสังคม รวมทั้งการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นกับสังคม

สิ่งที่สังคมจะต้องช่วยกันคิดและร่วมกันลงทุน ก็คือ ทำอย่างไรเราจึงจะคงสภาพการเป็นทุนคงคลังของสถาบันในครอบครัวในสังคมไว้ได้ โดยที่เราไม่ต้องลงทุนใหม่ด้วยการสร้างสถาบันอื่นขึ้นมาทดแทน เราจะนำเอาสายสัมพันธ์แห่งความรักและความสุขคืนมาให้แก่ครอบครัว นำการศึกษามาคืนให้แก่ครอบครัว และนำเอาบทบาทอื่น ๆ คืนแก่ครอบครัวได้อย่างไร ถ้าเราไม่ลงทุนนี้แล้ว เราคงต้องลงทุนสร้างบ้านเมตตา บ้านกรุณา และบ้านพักคนชราอื่น ๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุดก็เป็นได้